

Tasviriy san'at fanlarini o'qitishda milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atining o'rni

Xasanova Sitora Shuhrat qizi

Navoiy Ixtisoslashtirilgan Madaniyat maktabi
“Ma’daniy -ma’rifiy tadbirlarni badiiy bezash” kafedrası
maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at fanlarini o'qitish jarayonida milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atining o'rni hamda ularning pedagogik ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada o'quvchilarda milliy madaniyatga hurmat, estetik did va ijodiy tafakkurni shakllantirishda xalq amaliy san'atining o'quv jarayoniga integratsiyalash imkoniyatlari yoritilgan. Shu bilan birga, o'qituvchining milliy merosni asrab-avaylashdagi roli, an'anaviy san'at turlarini zamonaviy o'qitish metodlari bilan uyg'unlashtirish yo'llari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: milliy qadriyatlar, xalq amaliy san'ati, tasviriy san'at ta'limi, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, an'anaviylik, pedagogik yondashuv, ma'naviy meros.

Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularning ongida o'z xalqining boy madaniy merosiga hurmat va sadoqat tuyg'usini shakllantirish ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, tasviriy san'at fanlari bu borada katta imkoniyatlarga ega bo'lib, u orqali o'quvchilar o'z xalqining tarixini, madaniyatini, qadriyatlarini va badiiy tafakkurini chuqur his etadilar.

Milliy qadriyatlar – bu xalqning ko'p asrlik tajribasi, urf-odatlar, estetik qarashlari va hayotiy falsafasini o'zida mujassam etgan ma'naviy boylikdir. Xalq amaliy san'ati esa bu qadriyatlarning amaliy ko'rinishidir. Unda xalqning mehnatsevarligi, badiiy didi, atrof-muhitni idrok etish qobiliyati va estetik tushunchalari o'z ifodasini topadi. Shu bois tasviriy san'at fanlarini o'qitishda xalq amaliy san'ati namunalaridan foydalanish nafaqat o'quvchilarni badiiy jihatdan tarbiyalaydi, balki ularni milliy o'zlikni anglashga ham yetaklaydi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirish, xalq amaliy san'atini o'quv dasturlariga integratsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Tasviriy san'at darslari orqali milliy naqshlar, amaliy bezak san'ati, kashtachilik, zargarlik, yog'och o'ymakorligi, sopolchilik kabi sohalarga oid bilimlar o'quvchilarga nafaqat amaliy ko'nikma, balki milliy g'urur, estetik did va ijodiy tafakkur ham beradi.

Mazkur yo'nalish bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarga tayangan holda o'tilgan darslar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini

rivojlantiradi, ularni o'z xalqining madaniy merosiga hurmat bilan qarashga o'rgatadi. Shu sababli, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni xalq an'analari bilan uyg'unlashtirish, o'quv jarayonida milliy san'at namunalaridan samarali foydalanish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Tasviriy san'at fanlarini o'qitishda milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atining o'rni o'quvchilarning ma'naviy, estetik va ijodiy rivojlanishida alohida ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalish nafaqat o'quvchilarga rasm chizish yoki badiiy ifoda usullarini o'rgatadi, balki ularning ichki dunyosini boyitadi, milliy o'zlikni anglash va qadrlash tuyg'usini shakllantiradi. Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda san'atga, madaniyatga va xalq ijodiyotiga nisbatan chuqur hurmat uyg'otadi.

Milliy qadriyatlarning asosiy xususiyati shundaki, ular xalqning tarixiy tajribasi, turmush tarzi, diniy, ma'naviy va estetik qarashlari bilan uzviy bog'liqdir. Tasviriy san'at darslarida bu qadriyatlarni o'rganish o'quvchilarda badiiy tafakkurni kengaytiradi, ularni milliy o'ziga xoslikni anglashga yo'naltiradi. Masalan, o'zbek xalq amaliy san'atidagi naqshlar, geometrik bezaklar, rang uyg'unliklari va shakllar tizimi o'quvchilarga milliy estetik tafakkur asoslarini anglashga yordam beradi.

Xalq amaliy san'ati — bu xalq ijodining badiiy va amaliy jihatdan mukammal shaklidir. U insonning atrof-muhit bilan munosabatini, estetik qarashlarini va hayot falsafasini ifodalaydi. O'zbek xalq amaliy san'ati tarixiy ildizlarga ega bo'lib, unda o'zbek xalqining ma'naviy merosi, mehnatsevarligi va go'zallikka intilishi mujassam. Ayniqsa, kashtachilik, zargarlik, sopolchilik, kulolchilik, o'ymakorlik, miniatyura, gilamdo'zlik kabi sohalar milliy san'atning yuksak namunalaridir.

Tasviriy san'at ta'limida xalq amaliy san'atidan foydalanish o'quvchilarda milliy g'urur va madaniy identifikatsiyani shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Masalan, o'quvchilar naqsh chizishni o'rganar ekan, ular bu naqshlarning ma'nosini, tarixiy ildizini, ularning xalq turmushidagi ramziy ahamiyatini ham bilib oladilar. Bu jarayon o'quvchilarni nafaqat ijodkorlikka, balki madaniy merosga hurmat ruhida tarbiyalaydi.

O'qituvchi bu jarayonda vositachi, yo'naltiruvchi va ilhomlantiruvchi shaxs sifatida muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi milliy qadriyatlarning mohiyatini tushunib, ularni tasviriy san'at darslari mazmuniga singdira olishi zarur. Masalan, o'qituvchi o'quvchilar bilan milliy naqshlar asosida kompozitsiya yaratish, xalq amaliy san'atining namunalarini tahlil qilish, ularni zamonaviy dizayn elementlari bilan uyg'unlashtirish kabi topshiriqlarni tashkil qilishi mumkin.

Bundan tashqari, tasviriy san'at fanlarini o'qitishda o'quvchilarga o'z mintaqasiga xos xalq san'ati namunalarini o'rganish, mahalliy ustalar bilan uchrashuvlar tashkil etish, amaliy mashg'ulotlarda xalq uslublaridan foydalanish orqali milliy qadriyatlar

yanada chuqur singdiriladi. Masalan, Buxoro zargarlik maktabi, Marg‘ilon kashtachiligi, Rishton kulolchilik an‘analari, Xorazm yog‘och o‘ymakorligi o‘quvchilar uchun tirik o‘quv materialiga aylanadi.

Tasviriy san‘at ta‘limida xalq amaliy san‘atini o‘rganish jarayonida estetik tarbiya alohida ahamiyatga ega. Estetik tarbiya — bu o‘quvchilarda go‘zallikni ko‘ra bilish, baholay olish va yaratish qobiliyatini shakllantirish jarayonidir. Milliy qadriyatlarga asoslangan san‘at ta‘limi orqali o‘quvchilar tabiat, mehnat va inson go‘zalligini idrok etadilar, o‘z asarlarida bu tushunchalarni aks ettirishni o‘rganadilar.

Zamonaviy ta‘limda xalq amaliy san‘ati elementlarini o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish samarali natija beradi. Masalan, raqamli texnologiyalar yordamida milliy naqshlarning virtual modellarini yaratish, ularning tahlilini kompyuter dasturlari asosida bajarish, onlayn galereyalar orqali o‘quvchilarning ishlarini namoyish etish mumkin. Bu usul o‘quvchilarda nafaqat milliy qadriyatlarni o‘rganish, balki ularni zamonaviy badiiy shakllar bilan uyg‘unlashtirish malakasini ham rivojlantiradi.

Milliy qadriyatlarni o‘quv jarayoniga kiritishning yana bir samarali yo‘li — loyiha asosida o‘qitishdir. O‘quvchilar kichik guruhlarda xalq amaliy san‘atining ma‘lum bir yo‘nalishi — masalan, kashtachilik, sopolchilik yoki yog‘och o‘ymakorligi bo‘yicha tadqiqot olib boradilar, ularning tarixiy, estetik va texnik xususiyatlarini o‘rganadilar. Bunday faoliyat o‘quvchilarni izlanishga, tahlilga va amaliy natijaga yo‘naltiradi.

Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan san‘at darslari shaxsning estetik, axloqiy va ma‘naviy jihatdan kamol topishiga xizmat qiladi. O‘quvchi o‘z xalqining san‘atini o‘rganar ekan, uning ichki ma‘nosini, falsafasini va badiiy mohiyatini tushunadi. Shu orqali u o‘z milliy ildizlariga sodiq, shu bilan birga zamonaviy tafakkurga ega shaxs sifatida shakllanadi.

O‘qituvchi bu jarayonda milliy san‘at asarlarini tahlil qilish orqali o‘quvchilarni tanqidiy fikrlashga, san‘at asarlarining badiiy qiymatini baholashga o‘rgatadi. Masalan, o‘quvchilar milliy naqshlarda uchraydigan ramzlar — quyosh, oy, gullar, hayvonot olami yoki geometrik shakllarning ma‘nosini o‘rganish orqali xalqning tabiatga, hayotga, mehnatga bo‘lgan estetik munosabatini tushunadilar.

Shuningdek, milliy qadriyatlarni tasviriy san‘at darslarida qo‘llash o‘quvchilarda ijodiy tafakkur va tasavvurni rivojlantiradi. O‘quvchi milliy an‘analardan ilhomlanib, ularni o‘z asarida yangicha talqin qiladi, shaxsiy badiiy ifoda uslubini topadi. Bu jarayon o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ijodkorga aylantiradi.

Bugungi kunda O‘zbekiston ta‘lim tizimida milliy qadriyatlar asosida san‘atni o‘qitish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Xususan, “Yangi O‘zbekiston – yangi ta‘lim” tamoyili asosida o‘quv dasturlarida milliy meros, xalq ijodi

va san'at turlarini o'rganishga keng o'rin berilgan. Bu esa nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki yosh avlodda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani saqlash va estetik qadriyatlarga sodiqlik tuyg'usini mustahkamlaydi.

Tasviriy san'at darslarida milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atini o'rganish o'quvchilarni xalq madaniyati, urf-odatlarini, an'anaviy estetik qarashlari bilan tanishtiradi. Bu bilimlar o'quvchilarning badiiy dunyoqarashini kengaytiradi, ularda ijodiy faoliyatga nisbatan mas'uliyat va milliy g'urur tuyg'usini shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'at fanlarini o'qitishda milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atining o'rni beqiyosdir. U o'quvchilarning nafaqat badiiy mahoratini, balki ma'naviy dunyosini, estetik his-tuyg'ularini va milliy o'zligini rivojlantiradi. Bunday yondashuv o'z xalqining madaniy ildizlarini asrab-avaylaydigan, milliy g'urur va estetik didga ega ijodkor yoshlarni tarbiyalashning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Tasviriy san'at fanlarini o'qitishda milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atini o'quv jarayoniga singdirish o'quvchilarda nafaqat badiiy ko'nikmalarni, balki ma'naviy-axloqiy fazilatlarni ham shakllantiradi. Milliy qadriyatlar orqali o'quvchilar o'z xalqining san'atini, urf-odatlarini, estetik qarashlarini chuqur anglaydilar, bu esa ularning milliy o'zlikni his etish va unga sadoqat bilan qarashini ta'minlaydi.

Xalq amaliy san'ati elementlarini dars jarayonida qo'llash o'quvchilarni ijodiy faoliyatga jalb etadi, ularni xalq ijodining badiiy mohiyatini tushunishga, qadimiy naqsh va ramzlar orqali milliy g'oya va qadriyatlarni anglashga yo'naltiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan bunday yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlash, estetik tafakkur, tahliliy yondashuv va badiiy didini rivojlantiradi.

Shuningdek, tasviriy san'at ta'limida milliy qadriyatlar asosida o'qitish o'quvchilarni o'z madaniy ildizlariga hurmat bilan qaraydigan, zamonaviy san'at jarayonlariga moslasha oladigan ijodkor shaxs sifatida kamolga yetkazadi. Shu boisdan, milliy qadriyatlar va xalq amaliy san'atining o'qitishdagi o'rni nafaqat estetik tarbiyada, balki yosh avlodning ma'naviy kamolotida ham beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдиров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – №1. – P. 131–134.

3. Shovdirov S. **Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region** // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. **Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology** // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268, No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. **Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жихатлари** // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. **Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari** // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. **Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students** // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2, No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдиров С. А. **Изобразительному о. и прикладному искусству** // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – P. 84–85.
9. Shovdirov S. **Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish** // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Vol. 3, No. 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. **Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts** // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4, No. 3. – P. 60–66.
11. Karimov I. A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch**. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **“Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”** to'g'risidagi PQ-5712-son qarori. – Toshkent, 2019.
13. Hasanov B. **O'zbekiston xalq amaliy san'ati tarixidan**. – Toshkent: San'at, 2015.
14. To'xtayev A. **Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi**. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.

15. Normurodov D. **Milliy qadriyatlar va san'at ta'limining uyg'unligi.** // *Pedagogika va san'at jurnali.* – 2022. – №4. – B. 45–50.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING